

D. D.

EXERCITIUM OECONOMICUM,

DE

**PRÆROGATIVIS
FINLANDIÆ
PRÆCIPUE QUOAD
PLANTAS SPONTA-
NEAS IN BELLARIIS
ADHIBITAS,**

QUOD

Venia Ampl. ad Auram Acad. Reg. Facult. Phil.

Sub PRÆSIDEO

P E T R I K A L M,

Oeconom. PROFESS. Reg. & Ord. item
Reg. Scient. Acad. Holmiæ MEMBRI,

Ad publicum defert examen

HENRICUS STJERNA / Simon. Fil.
SATACUNDENSIS.

V. D. M. & Collega Schol. Cath. Aboëns.

Die XXII. Maji Anni MDCCCLVI.

Loco horisque solitis.

ABOÆ, Impressit Direct. & Typogr. Reg. Magn. Duc.
Finland, JACOB MERCKELL.

MAGNIFICE DR. RECTOR
**CAROLE ABRAHAME
CLEWBERG,**

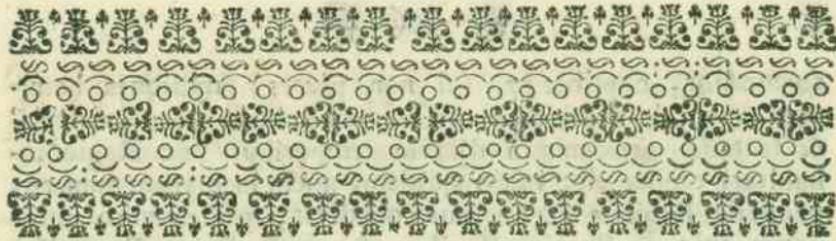
GR. & O. O. L. L. Regiae ad Auram Acad. PROFESSOR Ordinarie, Eccl. Lundoëns. Antistes Dignissime, Vtriusque Consistorii ADSESSOR Amplissime,

MÆCENAS MAGNE.

FU^sU Beati Episcopi & ProCancellarii Doct. JOH. BROWALLII, Viri ob illustria in Regem, Patriam, Literas Ecclesiamque merita perenni Dignissimi memoria, aliud & prolixius ab aliquot retro annis perfeci tirocinium, sed publicum fieri non potuit. Ne autem expers plane publici forem testimonii, en opusculum hoc exiguum Tibi, Magnifice Dr. Rector, ceu monumentum gratitudinis & perpetuae venerationis humillime oblatum! quod ut manu excipias benigna & sereno adspicias vultu submisso obsecro, intimo ex pectore optans, ut salvus, soſpes atque incolumis quam diutissime vivas! Sit vita Tua, Magnifice Rector, in terris jucunda, in cœlis glorioſa! Floreat ætas Tua perlæta ſicut arbor plantata juxta rivos aquarum, que fructum ſuum dat in tempore ſuo & folium ejus non decidit! Habeat sub Sacri Tui Muneris umbra Ecclesia Tuteſtam, Academia Decus, Illuftris Familia Columna & Clientes Patrocinium Longævum!

MAGNIFICI NOMINIS TUI

Servus humillimus,
HENR. SEJERRA / Sim. Fil.

PRÆFATIO.

 Arissima hæc nostra Patria Finlandia jacet inter 60. & 68. gr. Latitudinis Borealis, & tertiam circiter constituit Regni Sueciae partem, a qua prope distat 40. milliaria versus Orientem eo angulo, quo mare Balticum dispeicitur in sinum Botnicum & sinum Finnicum. Figuram habet fere triangularem basi Äqvatori parallela, & contermina est Russiae versus orientem, sinui Finnico versus meridiem, sinui Botnico versus occidentem, Lapponia versus Aquilonem. Longitudo ejus a meridie ad septentrionem ducta recta linea 84. milliaria Svecica continet; Latitudo autem ab occidente ad orientem valde inæqualis, major enim versus meridiem, inde autem continuo decrevit latitudo versus polum. Ad calculum Cl. Tunedii constat hujus Regionis area 3000 quadratis milliariis Svecicis; atque sic arida & frugifera terra 53571428, tonnarum foret capax; sed in Finlandia sunt tantum 30000, portiones viriles, unde cuique 1785, tonnarum area & sata terra posset determinari, cuius cultura necesse requireret 100 operarios, & sic 3. millions operariorum apte se hic alere & sibi satis prospicere possent, si modo habitata, exulta & pluribus aucta oppidis esset hæc Regio; nam Anglia, quæ $\frac{1}{3}$ minor est Finlandia, & natura vix

fœcundior, continet 7. (si non plures) millions hominum, cum in Finlandia vix una est millio. Antiquissimis & fortassis proximis a diluvio temporibus hæc Regio inhabitari copta est; initio quidem, aucto incolarum numero, propriis Regibus & Legibus obedivit, postea vero alternatim suis & Sveciæ Regibus Agne & Erico Emundion parere coacta, donec tandem ab Erico Sancto Anno 1155, imperio Svecanico fuit subiecta, & opera Episcopi Upsaliensis S. Henrici ad Christianam Religionem conversa; Tavastia autem Anno 1249 a Regis Erici XI. affine Pro-Rege Birgero Jarl Sveciæ Coronæ adjecta & ad Christianismum perducta; Carelia deinde 44. annos post Tavastiam a Regni Mareschallo Torkillo Knutson Sveco dominio addita est, confr. Cl. Tuneldii Geographia Patriæ. Vetustissima hæc gens, si eandem, ut quidam volunt, cum Svecis habet originem, sic pari quoque jure gens Scythica, Amazonica, Hyperborea, Atlantica & Gothica est appellanda. Inquo subinde satorum ordini hæc pars orbis Sviogothici fuit obnoxia: nunc enim a bellona, nunc a peste, nunc ab annonæ caritate & variis tam hominum quam pecorum morbis epidemicis, cæterisque fatalis fortunæ plagi vexata. Præterea ingens semper apud exterios fuit numerus, qui perperam de Boreali hac plaga censuit, horrendæ cœli inclemenciac, intensissimi frigoris, vastitatis & sterilitatis, incolas vero sub crassiori & pingvi aëre natos stupiditatis summa incusavit: tales erant Cornel. Tacitus, Jul. Cæsar Scaligerus, Petr. Parvus Rosefontanus, Puffendorffius, Heumannus, Xaverius de la Sante, Car. Ogerius, &c. ut perbelle Cl. Renmark notavit in sua dissert. de præstantia orbis Sviogothici. Verum non exteri tantum, sed fuit quoque & etiamnum est forte indigenarum numerus haud exiguis, qui sine caussa ex mera ignorantia injuste de sua judicat Patria, licet hic nihil præ-

præter paludes & impeditam plerumque per flumina navigationem natura sit vitiosum, & posset fieri, ut etiam hævi machinis & arte mechanica passim emendarentur. Sed mittimus nugas adversus Patriam fictas, quippe quæ dum a viris meliora edocatis & a partium studio alienis justam tulerunt retorsionem, & breviter particulam tantum prærogativarum, quibus a benigna natura est exornata, pensitemus. Non nova aliqua historia, sed selectissima tantum argumenta ex peritissimorum virorum scriptis Patriæ applicata & in ipsa natura atque experientia fundata pro vindicanda Finlandiæ gloria Tibi, B. L. fistuntur: Sis bonus interpres & innocuis fave conatibus.

§. I.

PRÆROGATIVARUM minime spernendarum exfortes nos non reliquit Sapientissimus atque benignissimus naturæ Arbitrus, sed possumus in pluribus cum exteris de principatu contendere: nam, quæso, quæ fuit caussa, quæ allexit primos homines ad hanc partem Septentrionis, & quæ posteros eorum usque ad hæc tempora millionario numero auetos hic detinuit, nisi amœnitas loci, salubritas cœli & fertilitas terræ? Sed ut ordine cuncta persequamur, Florent apud nos, 1. Leges saluberrimæ, Religio vera, justissima Regiminis Forma & Litterarum studia, quæ cuncta, ubi sanæ Rationis & Revelationis principiis rite superstruuntur, fundamentum felicitatis Reipublicæ constituant solidissimum: hæc omnia penes nos sunt evidentissima, sed apud exteris plerosque perversissima, & fæpe cum summa conjuncta barbarie. 2. Vigent apud nos variæ artes mechanicæ, architectura, fabricæ, opificia, officinæ, fodinæ, navigatio & commercia. Est hic locus campusque vastissimus ac amœnissimus culturæ Sylvarum, horrorum, agrorum & pratorum, rei item pecuariae, venerationi,

tioni, aucupio, & loca piscaturæ maxime idonea, si modo debita horum singulorum agetetur cura. 3. Quid nobis mortalibus utilius & jucundius esse potest, quam statas habere temporum vices; in locis Zonæ temperatæ, (de qua sibi gratulatur Fennigia,) 4. Anni tempora fere semper sunt æqualia; contra in locis Zonarum torridarum vel frigidarum 4:0 Subiacet nostra Regio climati saluberrimo; contra autem incolæ sub Zona torrida a ventis subitaneis, æstu solis servidissimo, turbinibus concitatissimis, imbris, procellis, terræ motibus, pestilentia, febribus, scabie aliisque innumeris morborum generibus perpetuo fere infestantur, sed horum malorum nostra plaga expers est, vel saltem sunt apud nos rarissima: ideo Plinius ventum Borealem saluberrimum, australēm vero noxiū vocat; hæc quoque vera est caussa, cur populus Septentrionalis aliis longe firmior, robustior, & validior sit, multique ad 100, imo ultro ducentesimum vitam produixerint, ut Rudbeckius in suæ Aalant: T. 1. p. 421. de quodam Tore Uffsonio narrat, qui seculo proxime præterlapso usque ad annum ætatis 260. pervenisse perhibetur. Præclare de hac re disserit Nobiliss. Archiat: Linnæus in Litteris ad Clariss. Dominum C. Renmack datis, quæ dissertationi hujus eruditæ de Præstantia orbis Svio Goth. p. 1. ab initio inferuntur: Jag wet, inquit, intet om vår föld in emot Norra Polen är svårare än deras hetta lika när Linneen; ty man hör här gamla fallan någon dö af föld, och man ser Lapparna under fielvwa starrbraket följa sina Kenar natt och dag utan att få frost i minsta tå: utom detta kan földen låt hämmas med goda fallar och påsar, med varma kamrar och stadig focus, ty vi harivom på skog godt förräd; men hettan är intet så lätt att förekomma uti et varmt land. Földen skadar os intet, utan hon gör os prompte, och muntrare; hvarföre vi om vinterne äro qwickare, än om sommaren; ja hon gör

giör och våra Kroppar, som gå utur varma Kamrarna in i kalla lusten, mer hårdade och fastare, at emotstå arbete och suuldomar : deremot åro de, som ligga sub æquatore, af hetta lôshullade, sivage, late och tröga: i Ægypten törs ingen Mensuksia kläckan 2. om dagen stiga ut på gatan ; och om han där uppehåller sig et par minuter, blifwa fötterna förbränd. I Ormus måste folket halfva dagen ligga i stora fat med vatn, om de eliest skola kunna lefva för hetta. Våra kalla vintrar giör os det ubije, som aldrig Söderländningarnas hetta kan gifwa dem, ty då deras mark står bar och förbränd, är vår betäckt med krithwit snö, som simrar emot dagen, som wore han bestrodd med det klaraste Demant pulsver. Vi vinna en stark och frodig kropp, då Söderländningarna få en smärt, mager och uttröttad kropp, och vi råkna så mänga 80. Åriga, ja 100:de åriga gubbar, som någonsin Söderländningarna. 5:0 Aquæ & acidulæ apud nos sunt saluberrimæ, sed in locis meridionalibus perplurimæ earum noxiæ & venenosæ sunt. Aquæ nostræ, quam primum erumpunt, subtilissimo & adeo penetrabili spiritu & Mercurio natura gaudent, qui præterquam quod saluberrimus sit, sympathiam etiam magnam cum spiritibus nostris vitalibus servat, quæ omnem naturam eximum in modum confortant, uti dicit Generofiss. Urban Hierne, Wattuet, som hos dem, nemligien Söderländningarna, blifver hett, ruttigt och fadeligit, blifver hos os klart och friskt testatur I. c. Nobiliss. Archiat. Linnæus. 6:0 Quam utiles sint frigoris & caloris mutationes, vix potest dici; corpora enim, quæ frigore obrigescunt & torpescunt, calor resuscitat ad vitam. Tempus hyemale humano generi aptissimum ad itinera per lacus & flumina densissima glacie constricta facienda; præcipue mercatoribus ad Lappmarchias per silvas & devia tempore astivo aditus est præclusus, sed hieme quotannis Lappones propter sua commercia commode & celerrime

possunt adire: idcirco dicit Rudbeckius, Za man kan här om vintertiden med största nyitta och lust resa dag och natt öfver land, sidar och strömar, där man i andra Länder, säsom Tyskland, Frankrike, Spanien, Italien &c. måste resa i största mörcker, orenlighet och i en osund dimba och lust. Idem confirmat I. c. Nobiliss. Archiat Linnaeus: då året, inquit, står hos Söderländningarna med släk och ohyggesliget våder, samt diupa vägar, kunna vi löpa och åka på våra Crystall isar öfver alla sidor och sidr. Vår föld rånsar jorden och gör henne frisk; då hon blifver så fradelig i Ginea, at den där ligger en natt ute, antingen får upstiga med et halft slag, och en i alla tider förderfrad kropp, eller ock aldrig mer uppvakna. Då Söderländningarna ligga omgifna med et tiolt mörcker om nätterna, ärö deremot våra nätter uplysta af den hvita snöen, och af Calmata, som spela hvor winter natt med 1000:de slags Comedier, ju längre i norden ju mer, och här uplysa Horizonten; utom det at stjernorna här glimma både större och klarare. Här til kommer den behagelige sommartiden, på hvilken Solen knapt visker ifrån os om nätterna, utan gifwer en stadig dag, hvilket gör at foglarna öfvergifsiva de Södra Länder, och årligen segla til os, at här bygga och bo, och här utsläcka sina ungar. 7:0 Qvantus sit glaciei & frigoris hyberni usus in piscatura exercenda & ad conservanda plantarum & arborum femina & radices, nec non carnes recentes & pisces tunc temporis captos, res est omnibus notissima. Sed nivis præcipuus usus est in conservandis herbarum feminibus & radicibus, quarum per hiemem plumea quasi culcitra est adversus inimicam sibi frigoris vim, ut Celeber. Philosophiaæ Burgund, auctor iudicavit. Fovet ergo nix terram hieme semina continentem, quia claudit ejus poros, ne onmis vis caloris dissipetur & penitus evanescat, uti dicit Cl. Remarck. Item Rudbeckius: Za snön gör här

hår det gagnet, at många örter, som hit af fremmande Land dro införde, håller snöen varme uti jorden, där de uti Tyskland, Holland och Franckrike af en torr kold förderfas. Hwem skulle af alla våra Förfader tro, der de upstego, at under den 60. grad af Norsternans högd, skulle Pomeranzer, Citroner, Laurus, Myrtus, Ficus Indica &c. kunna en gång växa, och hår blommas: Ja at hår på en ort, så mång 1000. slags örter af hela Verlden samlade, kunna ges nom naturen och konsten bewaras och förkofras. Nec non Nobilis Archiat. Linnæus: Hos os växa mer Arbores och Plantæ sempervirentes, som med sina gröna löf gifwa et artigt spectakel på den hwita snöen, utom vånings ram för våra diur och foglar, ty de måste trän i fogarna åro Tall, Gran, Id, Ene, Linung, Kräkeris, Midlonris, Andromeda, Pyrola, Musci, Lingon, som alla åro sempervirentes: och de trädden, som mista sina löf, så utaf földen liksom nya Crystal-löf, utom det at de fläste trän hos os på sina stammar och grenar åro öfvertäckte och bepryddé med flera slags Lichenes, än på någon annor ort af de södre. Snöen och mossan bewarar hos os de frön, rötter och kråk, som i den hafviva sitt wintensläger, at földen fogga kan skada dem; hvaraf sekdt, at at vi funnat up råkna vid paß 1200. (imo 1300. uti ex editione novissima Floræ Svec. patescit) distinctæ species plantarum sponte nascentium, utan til at uptaga varieteter, hwilket antal af örter ingen ännu wijs i de varma Länder och på lika stor tract. Och innom vårt Nordiska Land hafvom vi redan 1000. slags differente insechter utmärkte, som hår bygga och bo, hwilket antal intet annat Rike i verlden ännu funnat uppwisa. Utifiskar åro vi intet sämre än utländningarna. Foglar åro hår i Sverige öfver 200:de slag, och förfogel ses så ömnig i de stora Norrländs floder, at de under sin afmarche om höstetiden täcka watnet, och på hela 14. dngarna knapt kunna sluta sin tropp under bort

bortfarten: åfiven så om våren ser man lusten upfyld med
 deß armer som segla i wådret åt Norden uti sina regulaire
 divisioner. 8:o In locis Australibus hospitantur ferocissimæ
 bestiæ, & animalia, utpote Leones, Pardales, Tigrides, Apri,
 Squali, Crocodyli, Viperæ caudifonæ, Aspides, Cobra de
 Capello, Hæmorhoi, Chersææ, Hiritinandeles, Bruchi,
 Monoculi, Acori, Tarantulæ, Scorpiones, &c. Sed ho-
 rum fere omnium ignara est Septentrio, & si quæ sunt, illa
 aut non nociva, aut saltē quorum virus aut noxa & faci-
 le evitari & curari potest. In India orientali serpentis
 genus adeo immane, ut cauda cingendo arborem corpore
 bovem nares hujus claudens suffocet, cruraque bovis in-
 terdum sic frangat, ut fragor ossium comminutorum ad di-
 stantiam jaetus tormenti bellici majoris exaudiatur, gra-
 vidam quoque feminam vivam semel devorasse refert Rud-
 beckius in sua Atlantica. In America Septentrionali va-
 ria vaserrima serpentum sunt genera, uti viperæ nigræ,
 viperæ viridis dictæ, illa circumcingens se collo suffocat
 vel strangulat hominem, hæc arbori adstantium ora pun-
 git; Vipera caudifona sæpe uno iætu necat. Dignissima
 sunt verca Nobiliss. Archiatri Linnæi loco saepius citato:
 Men här emot hafwom wi slappet de monga dödliga ormar,
 som ligga i Söderländningarnas buskar, säsom Aspider, Co-
 bræ, Skallerormar, Amphishæner, Hæmorher &c. och
 hafwom icke mer än en enda giftig orm, som doch ganska
 sällan skadar. Vi behöfwoom inte fruktta i skogen för de glup-
 ska Lejon, och de ovanvikeliga Tigrar, ei heller wid fiärren
 för de slukande Crocodiler, ei heller på älkrarna för de skrä-
 delige Tarantler, ei heller i husen för de smårtfulle Scolo-
 pendræ, ei heller i Sångarna för de giftige Scorpioner, för
 hvilka alla Söderländningarna aldrig funna givra sig säkra.
 9:o Fatemur Meridionales terra marique multarum rerum
 affluentia nos superare, sed possemus iis omnibus, exce-
 pto

pto sale, facile carere, si nostris essemus contenti ; natura enim larga manu dedit nobis, quibus non modo utimur ad necessitatem, verum fruimur quoque ad voluptatem. Per plurimas arbores & herbas hic vigescere, vegetari & propagari posse docuit experientia : Sed contra multæ e nostris, quæ exteris sunt in deliciis, impatientes sunt clima-
tum meridionalium, e. gr. Vaccinium (*Myrtillus*) Blåbär; Vaccinum (*Vitis Idæa*) Lingon; Vaccinium (*Oxycoccus*) Tranbär; Rubus idæus, Hallon; Rubus arcticus, Åkerbär; L. Witikon; Rubus Chamæmorus, Hiortron, aliæque. Non sine fructu & singulari animi delectatione & voluptate legi possunt Verba Nobilissimi Archiatri Linnaei : Det är wiist,
at Söderländningarna hafwa flere slags härliga frukter än vi, men så slappa och vi deremot betala dem så dyrt, som de ofta måste giöra med sitt kåra lif; Vi hafvom och våra i tilsäcklig myckenhet, såsom Hiortron, Hallon, Vidrenbär, hvita, röda och svarta Vinbär, ja, Måbär, Jungfrubär, Lingon, Tranbär, Midlon, Berberis, korpibär Smultron, kräkebär, Hönsebär, frusbär, Nyupon, fierksbär, Plommou, Äpplen, och Päron, Ørel, Hågg, Stärkebär, Enebär och Åkerbär ic. hvilka i sinak och lukt tävla med utländningarnas skönaste frukter. Få vi och intet åta så många slags gröna salter, som utländningarna, så hafvom vi doch bättre förråd på kött och willbråd, af Haxar, Renar, Hiortar, Orrar, Kiädrar, Snöriper, Snäpper, Sidfogel, Hjerpars ic. köttet kan längre och lättare hos os conserveras; köttet giörs os mer gilla än växterna; och vi talom bättre köttmaten i vårt kalla Climat, än de i sitt varma, ei heller vete vi af så många skadeliga växter, som Söderländningarna. Söderländningarna hafwa sina härliga viner, men töras mycket litet nyttia dem, at de icke måge stanna i hethiga febrar, och vi wetom litet af Podager, som af deras drickar förorsakas, deremot våra sköna vhler föda och upfrista os, utan at lämna i vår kropp, sådana farliga fo-

ster. Experientia insuper docuit vinum præstantissimum & saluberrimum a nostris Ribibus, Prunis, Cerasis, Vacciniis, Rubis cæterisque bacris, fructibus & Vegetabilibus posse parari, ut neque sic indigeremus peregrinis hoc quotannis multa copia & magno pretio asportatis, naturæque & sanitati nostræ nocentibus vel saltem minus utilibus vinis.

§. II.

Sed jam proprius ad regnum vegetabile progrediamur. Ex hoc tot ad patriam nostram adfluunt prærogativæ, ut vix alia regio de majoribus & pluribus sibi gratulari queat. Sic Quercus nostra illis, quæ apud australiores crescunt, longe palmam præripit. Pino nostræ, unde tot in patriam per commercia redundant fructus, & quæ vastissimas sylvas sæpe constituit, sterilissimum & macerrimum solum, ubi vix ulla alia vegetabilia provenire possunt, tribuit benignissimus Naturæ Parens. Sed longum foret, nec nostri est instituti, utilitates 'omnes plantarum spontanearum Patriæ recensere. Fecerunt id alii. Particula tantum ejus a nobis hac occasione tangenda erit; ad objectiones scilicet illorum respondendo, qui terris australioribus in numeros atque favissimos fructus in bellariis adhibitos tribuunt, nostræ autem terra fere omnes ejusmodi plantas degant. Non tamen omnes nostræ plantæ spontaneæ, quæ ad tales usus adhiberi possunt, a nobis enumerandæ sunt, sed solum nonnullæ e præstantissimis; unde quisque facile videbit, nec regiones nostras septentrionales etiam hac in re minoribus naturæ donis cumulatas esse, ac australes.

Sunt vero inter Plantas præstantissimas juxta ordinem in Flora svecica sequentes: *Festuca* (fluitans) panicula ramosa erecta, spiculis subsessilibus teretibus muticis. Linn. flor. suec. 95. (90) obs. prior numerus editionem Floræ hujus novissinam indigitat, posterior autem sive in parenthesi () primam seu anni 1745. quod in sequentibus etiam ob.

observandum. Gr. aquaticum fluitans, multiplici spica. C. B. Svecis Svinsvingel, Scanis Mannagräs. Crescit apud nos ubique in fossis & locis humidioribus limo repletis, & quidem copiosius, quam in ulla alia regione. Usus œcon. Semina hujus quotannis e Polonia transferuntur in Borussiam, Germaniam & quandoque in Sveciam sub titulo Mannagrym venalia, quæ ob saporem dulcissimum & vim nutriendi singularem eminentioribus sunt in deliciis. Colliguntur autem semina post solsticium & toto mense Julio quotidie mature, cum aqua roralis adhuc terræ inhæret, vel post pluviam quavis hora cibris, siccantur infolata super linteo, modeste tunduntur pistillis ligneis in mortario ligneo pugillo farraginis supposito; contunduntur iterum accuratius, cribrantur & vannantur, donec atricolores folliculos & paleas penitus exuant, & luteum colorem induant. E seminibus his sic præparatis, lacti immixtis, atque 2. $\frac{1}{2}$ hora una coctis paratur optimum pulmentum aut juscum ejusdem fere sapotis, ac ejus, quod Sagowälling nuncupatur. vid. Linnæi it. Scan. p. 349. & Loef. flor. Pruss. 108. Ab his seminibus ulterius molitis fiunt panes & placenta sicut a simila. Reliquum eumque multiplicem hujus plantæ usum in Oeconomicis brevitatis caussa omittimus: quod etiam de sequentibus observandum est.

Riber (rubrum) inerme, floribus planiusculis, racemis pendulis Linn. flor. Svec. 205. (197.) Grossularia multiplici acino, sive non spinosa hortensis rubra, sive Ribes officinarum. C. B. Ribes vulgare acidum rubrum. J. B. Svec. Winbär. Fenns Winamarja. Habitat in Lappmarchia, & passim in Sveciæ provinciis, licet rarius; copiosissime prope Tornoam, in maritimis Ostrobothniæ, insulis quoq; Finlandiæ & sylvis passim. Colitur etiam in hortis ob fructus præstantiam, in quibus abunde crescit. Usus Oec. Baccæ comeduntur crudæ; in jusculis. Ex his gelatinæ varia, cupedia, clibanita, condimenta, acetum:

acetum: asservantur præterea integræ; Vinum quoque palato, nec minus ventriculo gratum ex his paratur optimum, idque multis modis, quorum reliquis fere præstat, qui habetur tam in Linn. it. Scan. p. 401. quam in Lib. Bar. Härlemanni itin. anni 1750. p. 71. nec non in novellis Litt. Salvii Anni 1752. N. 30. Præterea hæ baccæ sunt communia & lautissima secundarum mentarum ferula. Obs. Planta hæc septent. omnibus fere modis facillime propagatur. Huic speciei simillima & naturalissima est *Ribes alba*, differt tantum colore fructus, qui albus est, & sapore, quo dulcedine fere omnibus antecellit Ribibus. Svecis hwita winbär, Fennis walkiat winamarjat. Hæc sylvestris non est, quantum novimus, sed in hortis facillime colitur. Ufus idem ac *Ribis rubri*. Hujus baccæ eduntur crudæ avidissime & lubentius, quam aliorum Ribium.

Ribes (nigrum) inerme, floribus oblongis, racemis pilosis. Linn. flor. Svec. 207. (196.) Grossularia non spinosa, fructu nigro. C. B Svecis Swarta winbär. Helsingis & Ostrobotniensibus Tiftron. Fennis mustat winamarjat. Habitat in desertis Lapponiæ sylvestris Tornoënsis, in maritimis Tornoënsibus, Ostrobotnicis, Helsingicis, Roslagicis, etiam in Finlandiæ insulis passim, in sylvis rarissime, in hortis autem facillime, in quibus sapissime plantatur ob fructus præstantiam & saporem. Ufus Oec. Baccæ crudæ, maturæ, sapidæ & edules; ex his quoque jura gelata & syrupi adornantur, qui communiter in mensis secundis ob dulcissimum saporem & salubritatem adhibentur. Obs. Hæc species vulgatissima est, omnium tamen optime in Norlandia viget.

Ribes (uva crispa,) ramis aculeatis, baccis glabris, pedicellis bractea monophylla. Linn. flor. Svec. 208. (195.) Grossularia, simplici acino vel spinosa sylvestris. C. B. Uplandis Krusbär, Smolandis stickelbär, Fennis Pistäwät

wät marjat. Sponte nascitur in Sveciæ provinciis. In Finlandia sylvestris rara, sed in hortis sativa uberrime crescit. Amat frigidos tractus, teste Rajo, nec ullum frigus reformidat: in Gallia Narbonensi, Italia, reliquisque calidioribus regionibus minus frequens, nec nisi in hortis fere reperitur; per totam Helvetiam in sepibus vulgatissima. In Sicilia studiose in hortis colitur & pro planta rara Rajo ostensa fuit. Usus Oec. Bacca cruda & maturæ eduntur avide; immaturæ autem coquuntur in jura gelata, quæ Saccharo condita & sine & cum assaturis eduntur cupidissime, possuntque diu asservari integræ & incolumes in vasibus ab aëre vacuis & puris, præcipue tamen vasibus vitreis in cibano vel aqua servida calefactis & postea bene occlusis. Placenta omnium delicatissimæ, quas Tortas, Pudding &c. vocant, ex his sunt. Vinum etiam præstantissimum ex iis paratur. Hi fructus præterea variis modis in cibis adornandis usurpantur, certantque dulcedine ac utilitate cum uvis viniferis.

Berberis (*vulgaris*) pedunculis racemosis. Linn. flor. Svec. 311. (290.) *Berberis dumetorum* C. B. Svecis Berberis. Fennis Parberi. Habitat passim in sylvis Uplandiæ & Finlandiæ.

Urus Oec. Ex hujus acidis baccis sunt delicatissima jura gelata, salgama, aceta, & optima gelatina (gelé). Succus harum baccarum in mortario ligneo vel alio vase contritarum extorsus aut pressus per rude linteum in paratura potus Polupuntziæ (pounche) pro citreo liquore potest usurpari. Vid. Act. sc. Acad. Holmiæ A:o 1749. p. 66. Dn. Ammiralis Ancarcrona.

Vaccinium (*Myrtillus*) caule angulato, pedunculis unifloris, foliis ovatis, ferratis, deciduis. Linn. flor. Svec. 333. (313.) *vitis Idæa*, foliis oblongis crenatis, fructu nigricante C. B. Svecis Blåbär. Fennis Musticca. Habitat

in sylvis antiquis, humidiusculis, ut nulla frequentior planta in plerisque regionibus. Usus Oec. Baccæ grati saporis magna copia in nostris sylvis leguntur & recentes eduntur; siccatae autem super assulis in furno, vel calefactæ in fartagine cum aqua modica placentulis interpositæ, aut percolatæ colo, ex succo cocto cum farina Orizæ paratur offa purpurea (röd bianque). Siccatae farturis & gelatinis inserviunt. Vinum etiam ex his parant nonnulli.

Vaccinium (*Vitis Idæa*) racemis terminalibus nutantibus, foliis obovatis revolutis integerrimis subitus punctatis. Linn. flor. Svec. 334. (314.) *vitis idæa*, foliis subrotundis non crenatis, baccis rubris. C. B. Svecis Lingon. Fennis Puola. Habitat in Sylvarum collibus & fabulosis ubique. Usus Oecon. Baccæ in acetariis per Sveciam & Finlandiam vulgares sunt. Colliguntur autumno copiosissime, eduntur recentes, asservantur integræ per annum in cellis ligneis valsis aqua frigida modice rigatis, coquuntur in jura gelata & condimenta varia cum vel sine assaturis edenda. Ex his Lappones conficiunt suum Cappatialmos. Flor. Lapp. 143. vinum ex his præstantissimum cogunt quidam.

Vaccinium (*oxycoccus*) foliis integerrimis revolutis ovatis, caulis repentibus filiformibus nudis. Linn. flor. Suec. 335. (315.) *Vitis Idæa palustris*. C. B. Svecis Tranbär, Fennis Carpale. Habitat in paludibus sterilioibus sphagno vestitis frequens, in Finlandia copiosissime. Usus Oec. Baccæ peracidæ lubenter non eduntur crudaæ, sed a succo presso & faccharo intersperso parantur varia gelatinæ placidissimæ & saluberrimæ. Vinum etiam præbent.

Prunus pedunculis solitariis, foliis lanceolatis. Linn. flor. Svec. 432. (397.) *Prunus sylvestris*. C. B. Svecis Slän. Uplandis Stärckebär, Fennis seepu, Plomupuu. Habi-

Habitat in sepibus, pratis agrorumque acervis. In Finlania solum in maritimis spontanea. Usus Oecon. Baccæ cum nucleis comminutæ Vino Gallico superimpositæ dant rubrum colorem & gratum sporem & odorem svavissimum: baccæ licet acidæ & austerae, tamen cum nucleis proxime accedunt Pétiforis amarulentis. Vinum etiam gratum ex iis, varia etiam eduliorum genera parantur. Folia tenella in aqua cocta & macerata pro Thea usurpari possunt.

Crataegus (aria) foliis ovatis inæqualiter ferratis subtus tomentosis. Linn. Flor. Svec. 433. (398.) *Sorbus* domesticæ. Tili. Svecis Oxel. Vulgatissima in Oelandia & Gotlandia, ubi habitat copiosissime; frequens quoque in Finlandia insulis maritimis & ad pagos rusticorum est varietas hujus singularis. Usus Oecon. Baccæ recentes maturæ cupidissime eduntur a ruricolis, maxime gelu fractæ tempore autumni, plus nutrit, quam varii alii fructus sylvestres. Ab his baccis in annonæ caritate, potus, Vinum adustum & panes sunt. confr. Dressi descriptio 2. arborum fructiferarum: Stockholmia, 8:vo.

Rosa (canina) caule aculeato petiolis inermibus, calycibus semipinnatis. Linn. flor. Svec. 441. (406.) *Rosa* sylvestris vulgaris, flore odorato incarnato C. B. Svecis Niupon, Törne. Fennis Orijantappura. Habitat in sepibus passim ad margines viarum. In Uplandia vulgatissima. In Finlandia quoque fere ubique.

Rosa (spinolissima) caule petiolisque aculeatis, calycibus indivisis. Linn. flor. Svec. 442. (407.) *Rosa* sylvestris pomifera minor. C. B. Uplandis Smörniupon. Habitat ad agrorum margines eorumque acervos passim. In Finlandia quoque alicubi copiose. Usus Oecon. Utriusque, postquam exempti sunt nuclei, a baccis siccatis & coctis saluberrimum pulpamentum præcipue calculosis paratur: alias quoque siccatae & coctæ in conditura Sacchari vel farcita

tura tortarum usitatæ, aut molitæ in panes convertuntur, tum semper bene sapiunt & alunt, & eximie reficiunt præcipue ægrotos. A petalis in umbra exsiccatis destillatur aqua Rosarum, quæ sæpe in cibis adornandis ob suam svavitatem & vim salutarem usurpat. Salgama & conditura baccarum Rosarum in optimis est acetariis.

Rubus (fruticosus) foliis quinato pinnatis ternatisque, caule petiolisque aculeatis. Linn. flor. Svec. 444. (409.) *Rubus vulgaris*, sive *Rubus fructu nigro*. C. B. Svecis Biörnbär. Dahleroënsibus Käringhallon. Habitat in maritimis Bahusia & ad Dahleroam & Landsort, in Finlandia non dum sponte crescentem observavimus. Usus Oeon. Baccæ crudæ bene sapiunt, vino impositæ edulcant vel svavius & dulcior reddunt. Vinum etiam dulcissimum ex iis fit.

Rubus (cæsius) foliis ternatis caule tereti aculeato. Linn. flor. Svec. 445. (410.) *Rubus repens*, fructu cæsio. C. B. Wessmannis Blåhallon. Habitat in dumetis umbrosis passim, in Roslagia agris frequens, in agris quoque Finlandia, imo in antris, collibus & clivis. Usus Oec. Baccæ svaves crudæ & conditæ. Vino immixta edulcant.

Rubus (Idæus) foliis quinato-pinnatis ternatisque, caule aculeato, petiolis canaliculatis. Linn. flor. Svec. 446. (408.) *Rubus Idæus spinosus*, C. B. Svecis Hallon. Fennis Faderma. Habitat in agris & sylvis e lapidum acervis frequens. Usus Oec. Baccæ crudæ sunt gratissimi faporis præcipue Saccharo consperfa aut lacte commistæ. Ex succo espresso paratur vinum placidissimum vix ulli extraneo cedens, cum infunditur dolio recens evacuato $\frac{1}{3}$ vasis loco fermentationis relicta, mustum postea sponte & suapte 9. septimanis fermentescit, & tunc est paratum & idoneum depromtui in vasa vitrea. Præterea baccæ coniduntur varie varique robi & gelatinæ saluberrimæ & dulcisimæ ex iis fiunt.

Rubus

Rubus (arcticus) foliis ternatis, caule inerme unifloro. Linn. flor. Svec. 448. (412.) *Fragaria fruticans* Rudb. Norlandis Åkerbär. Ostrobotnienibus Wittikon, (non wikon, ut errore typographicico legitur in Flora Svecica). Fennis mamurama. Habitat in Westrobotnia, Ostrobotnia & Angermannia copiose, in Helsingia & tota Norlandia, in Dale-karlia juxta Fahluniam rarius. In Finlandia hinc inde. Usus Oec. Hæ baccæ certe delicatissimæ & fragrantissimæ omnium fructuum Europæorum sunt, ideoque recentes & conditæ cupidissime eduntur, & quid unquam sapidius & svavius esse possit, quam hæ faccharo consperfa? Vinum Gallicum, si ei immittuntur, tam impense edulant, ut de palma & principatu cum cæteris vinis præstantissimis certet. Vinum etiam omnium præstantissimum & gratissimum variis modis ab iis paratur, quod ab exteris omni reliquo vino antefertur.

Rubus (Chamæorus) foliis simplicibus lobatis, caule unifloro dioico. Linn. flor. Svec. 449. (413.) *Chamærus foliis Ribes.* C. B. Chamæorus Clus. Svecis Hjortron. Fennis Suomurama. Habitat in paludibus, turfosis sylvarum & sterilibus passim, in Norlandia copiosissime, sic quoque in Finlandia passim copiosissime. Usus Oecon. Baccæ crudæ eduntur maxima cum voluptate, conditæ in modiolis a Norlandia magna copia exportantur venales Holmiam & alibi, quæ ut jura gelata & acetaria mensis apponuntur. Obs. conditura harum baccarum optimæ fit, si baccæ eliguntur matura, & quibus calyx detraetus est, coquuntur in olla stannea in tenuissimum jus gelatum, & postquam hoc gelascit, impletur eo vos figlinum aut modiolus prope ad trientem, reliquus locus duris & integris baccis supplendus, & superfundendum sebum liquatum, vel aliter baccæ ab aëris impetu custodienda.

Fragaria (vesca) flagellis reptans. Linn. flor. Svec.

450 (414.) *Fragaria vulgaris.* C. B. Svecis Smultron. Fennis Mansieca. Habitat in campis sylvestribus apricis frequentissime, in Finlandiae insulis præcipue & collibus ubertim. Usus Oecon. Haec baccæ ubique sunt in deliciis maxime cum faccharo fuerint conspersæ, aut laeti vel vino immixtæ. *Fragaria* nostræ sponte in locis sterilibus nascentes fravitate & dulcedine non modo iis, quæ in hortis coluntur, sed etiam *Fragariis* apud exteris crescentibus plerumque longe antecellunt. Obs. maximæ harum baccharum apud nos in locis fruticosis præsertim Juniperinis reperiuntur.

Corylus (avellana) stipulis ovatis, obtusis. Linn. flor. Svec. 873. (787.) *Corylus sylvestris* C. B. Svecis Hassel. Fennis Sarapuu, Pähkinäpuu. Habitat in pratis & sepiibus circa Aboam & in insulis Finlandiae copiose. Usus Oecon. Fructus vocantur avellanae, h. e. nuces Coryli, quæ fere quotannis immensa copia apud nos crescentes carpuntur, franguntur & nuclei eduntur, certantque dulcedine cum Castaneis ac Amygdalis: varia fercula etiam ex his parantur palato & stomacho gratissima.

Juniperus (communis) foliis sessilibus mucronatis. Linn. flor. Svec. 915. (824.) Svecis En. Fennis Catava. Haec per totam Sveciam & Finlandiam vulgatissima est. Usus Oecon. Ex baccis contusis & maceratis fit succus decoctus, vel potus persapidus, dulcis, salubris & sanguinem expurgans, sed acepsit cito & genua infirmat. Ex iis communiter quoque paratur pulpamentum saluberrimum, sc. tribus cantharis baccharum bene purgatarum, succi plenarum & contusarum superfundendi 8. canthari aquæ fontanæ limpidissimæ, quæ utraque pars bene concoquenda, & 2. cantharis decoctis succus rudiori linteo percolandus & reconquendus, atque iterum 2. cantharis decoctis, tenuiori linteo percolandus succus, & sic quoque tertia vice continu-

nuandum, ut plus semicantharo non supersit, quod percolandum & in vase idoneo reservandem. Hæc gelatina facchari æmula quidem pro jentaculo usurpatum, sed debet esse medicina potius, quam cibus quotidianus. Ab his bacis quoque vinum adustum, sicut ab aliis fructibus sit. Baccæ Juniperi quoque apud nos eduntur recentes.

Acer (Platanoides) foliis quinquelobis acuminatis acute dentatis glabris, floribus corymbosis. Linn. flor. Svec. 924. (303.) *Acer montanum* tenuissimis & acutis foliis. C. B. Habitat passim ad domos & in pratis provincialium Australium. Passim quoque in Finlandia copiose praesertim in Tavastia & alibi. Svecis Lönn. Fennis Wahlera, Wehder. Usus Oecon. Ex liquore & humore hujus arboris sit tam Syrupus dulcissimus, quam saccharum copiosum, si vere permature gelidis noctibus & calidis diebus terebra cavatur foramen sursum oblique, cui affigitur canaliculus, sive tubus, ut humor per eum defluat in excipulum suppositum, postea coquendus hic succus in aheno vel olla, despumandus & continuo agitandus, donec ita crassescat, ut tunicula circummoveri nequeat; deinde ex igne amovenda olla & agitandum continuo usque dum defervescat, & tunc rigescit Syrupus, ac concrescit vel coalescit in saccharum; hoc etiam aqua calcis in saccharum Carnariæ sublimari potest: Saccharum hoc illi, quod ab arundine faccharifera conficitur, longe salubrius est. Svecia Sc. Ac. Act. A:o 1751. p. 150.

§. III.

Harum, quas supra citavimus, specierum si non omnes, saltem pars maxima apud nos sponte & absque humana industria nascitur in locis sterilissimis & inutilissimis, in quibus fere nullæ aliæ plantæ possunt vigere. Contra

plantæ utiliores apud Australes loca optimæ, humum præpingvem curamque incolarum singularem plerumque poscunt, si læte crescant, fructumque opeatum reddant. Arbores fructiferae ab oris Australioribus olim ad nos delatae, ut-pote Malus Appelstrå, Pyrus, Våronstrå, Prunus, Plommonstrå, Cerasus, Kersbärstrå, jam nostro climati tam assuetæ sunt, ut multis in locis jam crescant sylvestres. Morus, Mullbärstrå, Vitis Wijnrankor, Iuglans, Wallnöftrå, Persica, Persiferstrå, Malus Armeniaca, Apricoser, Castanea, Castanietrå, inchoarunt jam quodammodo perserre frigora & hiemem in Scania. Sic multæ arbores fructiferae & sapidissimæ ex oris Meridionalibus ad nos translatae in nostra Regione felicissime possunt propagari, & accidente arte possunt in hybernaculis nostris fere omnes plantæ exoticæ coli & vegetari. Sed e regione populi Meridionales majorem partem ex nostratisbus, quas supra citavimus, & quas natura Sveciæ & nobis proprias destinavit & domesticas, vix ulla arte & industria in suis hortis excolere & propagare possunt. Nec hoc reticendum, fructus plantarum nostrarum spontearum in bellariis usurpatos, atque in superioribus a nobis enumeratos, non tantum persalubres esse, sed etiam plurimos, si non omnes, eorum in morbis & febris ardentibus non modo sine noxa ab ægrotantibus edi posse, verum etiam iis medicinam fæpius in morbis periculosissimis adferre. Contra testantur Itineraria ac multiplex experientia plurimos fructus suavissimos terrarum Australiorum non modo caute & parce edendos, & vix unquam usum eorum in morbis permissum esse, verum etiam esu eorum homines non raro in summum vitæ periculum induci, cum morte fæpius finiendum.

§. IV.

IN re frumentaria neque nos exteris sumus inferiores; tot enim frumentorum genera suppeditat nobis natura, ut

ut plura vix in aliis Regionibus provenire queant, & quibus deſtituimur, ea aliis abunde compensantur; ſaþe etiam quibus nos abundamus, iis carent exteri. Si quoque plura præ nobis vegetabilia habet gens Meridionalis, ea tam non ſemper tam ſunt ſalutaria ac noſtra. Sic inter plantas eſculentas ſativas apud nos provenientes. numerantur Triticum, Hwete, Fennice Niſu. Secale, Råg, Fenn. Niuiſ. Avena, Haſtre, F. Caura. Fagopyrum, Bohweſte, F. Tattarniſu. Hordeum, Biugg, F. Ohra. Faba, Bôna, F. Papu. Zea, Spelt, F. Taiwanohra. Lens, Linze, Gryn, F. Gryni. Pisum, Ert, F. Herne, cujus plures varietates poſſidemus, easque longe prætantiores iis, quibus Australes terræ gaudent. Rapa, Røſva, F. Mauriſ. Brassica, Kål, F. Caali, hujus quædam varietates longe melius apud nos proveniunt, fapidioresque ſunt, quam apud populos meridionales. Quæ cuncta in agris noſtriſ tanta quoctannis crenſunt copia, ut vili ſapissime li- ceant pretio. Hortenſes ſativa apud nos plures ſunt, quam quæ in agris coluntur; Sylvestres autem, ſive ſpontaneæ plurimam partem abſolvunt. In Flora Svecica Nobiliss. Archiat. Linnæi per totam Sveciam cum Finlandia & Lappmarchia propriae & domeſticas huic Regno numerantur plantæ diverſarum ſpecierum 1296. abſque varietatibus prope infinitis. Harum aliae Oeconomicis, aliae medicis fer- viunt uſibus. Quædam totæ ſunt eſculentæ, aliae quarum radices tantum, aut folia, caules, flores, fructus, ſemi- na, ſuccus ſive humor & liquor eduntur.

§. V.

Creator noſter ſapientiſſimus omnes in genere plantas in ſui Nominis gloriā ordinavit & noſtrōs uſus; in ſpecie autem ita diſpoſuit ſingulas, ut juxta ſpeciem &

& naturam suam certis & peculiaribus fervirent usibus. Sic certæ sunt species, ex quibus esculenta, ex aliis potu-lenta, ex aliis utraque adornamus. Abunde satis & mira varietate natura quotidie nostras mensas instruit & exor-nat, imo casu necessitatis & irruente annonæ caritate defe-stum compensat aliis domesticis sativis aut sylvestribus vel sponte nascentibus. Tantum penum & promtuarium instru-tissimum nobis paravit, ut necessitatibus non modo, verum quoque voluptatibus nostris satis sufficerent. Ab ejusmo-di diversis & sponte apud nos provenientibus plantis di-versa nobis paramus ciborum & potuum genera: nimirum panes, pulmenta, acetaria, olera, asparagos, jura gelata, clibanitas, condimenta in ferculis, juscula, coctas radices, cupedias, facchara, cappares. Aliis fructibus vescimur recentibus & crudis. Ex aliis vina & cerevisias appara-mus, meliora reddimus & condimus. Aliæ loco Coffæ & Thæ sunt, nobisque longe salubriores quam exoticæ il-læ. Oleum ex aliis quoque exprimimus, cui usui e syl-vestribus Myagrum, Brassicæ species atque Sinapis aliæ-que inferviunt; sicut in Flora & plantis suis esculentis egregie nos docuit Nobilissimus Archiater Linnæus. Sic Pa-triam nostram dulcissimam multarum & variarum prærogati-varum exortem minime reliquit Sapientissimum atque Ben-i-gnissimum NUMEN, CUI Soli sit Laus in facula nunquam terminanda.

F I N I S.

